
MONOGRAFIE PRAWNICZE

ZASADA DYSPOZYCYJNOŚCI
W PROCESIE CYWILNYM

RADOSŁAW FLEJSZAR

Wydawnictwo C.H.Beck

MONOGRAFIE PRAWNICZE

RADOSŁAW FLEJSZAR • ZASADA DYSPOZYCYJNOŚCI
W PROCESIE CYWILNYM

Polecamy nasze najnowsze publikacje z tej serii:

Marta Szuniewicz

**OCHRONA BEZPIECZEŃSTWA PAŃSTWA JAKO PRZESŁANKA
OGRANICZENIA PRAW I WOLNOŚCI JEDNOSTKI W ŚWIETLE
EUROPEJSKIEJ KONWENCJI PRAW CZŁOWIEKA**

Daniel Wacinkiewicz

**ZASPOKAJANIE POTRZEB WSPÓLNOT SAMORZĄDOWYCH.
STUDIUM ADMINISTRACYJNOPRAWNE**

Rafał Reiwer

WYŁĄCZENIE SĘDZIEGO W PROCESIE CYWILNYM

Anna Urbańska-Lukaszewicz

**WYKONYWANIE PRAWA WŁASNOŚCI NIERUCHOMOŚCI
PRZEZ MAŁŻONKÓW POZOSTAJĄCYCH W USTAWOWYM
USTROJU MAŁŻEŃSKIM A OCHRONA RODZINY**

Paweł Hadyna

**WPLYW PODZIAŁU NIERUCHOMOŚCI NA HIPOTEKĘ
NA UDZIALE WE WSPÓŁWŁASNOŚCI**

Aleksandra Klich

**DOWÓD Z OPINII BIEGŁEGO W SPRAWACH CYWILNYCH
NA PRZYKŁADZIE BIEGŁEGO LEKARZA**

Jakub Kociubiński

**INSTRUMENTALIZACJA PRAWA KONKURENCJI
UNII EUROPEJSKIEJ W OBlicZU KONSOLIDACJI
SEKTORA TRANSPORTU LOTNICZEGO**

Legalis
System Informacji Prawnej

www.ksiegarnia.beck.pl

ZASADA DYSPOZYCYJNOŚCI W PROCESIE CYWILNYM

RADOSŁAW FLEJSZAR

WYDAWNICTWO C.H.BECK
WARSZAWA 2016

Wydawca: Natalia Adamczyk

Publikacja dofinansowana przez Uniwersytet Jagielloński

© **Wydawnictwo C.H.Beck 2016**

Wydawnictwo C.H.Beck Sp. z o.o.
ul. Bonifraterska 17, 00-203 Warszawa

Skład i łamanie: KJS Katarzyna Słomka
Druk i oprawa: Elpil, Siedlce

ISBN 978-83-255-8526-6

ISBN e-book 978-83-255-8527-3

Pamięci mojego Taty

Spis treści

Bibliografia	XI
Wstęp	XLV
Rozdział I. Materialnoprawne i procesowe uwarunkowania zasady dyspozycyjności	1
1. Uwagi ogólne	1
2. Prawo procesowe cywilne a prawo cywilne materialne	3
3. Pojęcie czynności prawnej i ograniczenia zasady swobody umów	15
4. Pojęcie i rodzaje czynności procesowych	27
5. Czynności materialnoprawne a czynności procesowe	52
6. Materialnoprawne skutki czynności procesowych	77
7. Przedmiot procesu cywilnego	87
8. Podsumowanie	100
Rozdział II. Zasada dyspozycyjności w rozwoju historycznym	107
1. Uwagi ogólne	107
2. Zasada dyspozycyjności w okresie od starożytności do XVIII w.	109
2.1. Zasada dyspozycyjności w prawie rzymskim	109
2.2. Zasada dyspozycyjności w procesie starogermańskim	114
2.3. Zasada dyspozycyjności w procesie cywilnym typu feudalnego	117
3. Zasada dyspozycyjności w procesie cywilnym od końca XVIII w. do początku XX w.	127
4. Zasada dyspozycyjności na gruncie polskiego Kodeksu postępowania cywilnego z 1930 r.	138
5. Zasada dyspozycyjności w polskim procesie cywilnym w okresie po II wojnie światowej (przed wejściem w życie KPC z 1964 r.)	146
6. Zasada dyspozycyjności na gruncie polskiego Kodeksu postępowania cywilnego z 1964 r. (w okresie do 1989 r.)	155
7. Kształtowanie się zasady dyspozycyjności w polskim procesie cywilnym po zmianach ustrojowych w 1989 r.	163
8. Podsumowanie	167
Rozdział III. Pojęcie zasady dyspozycyjności w procesie cywilnym	175
1. Uwagi ogólne	175
2. Definicja pojęcia zasady prawa	177

3. Pojęcie podstawowych (naczelnych) zasad postępowania cywilnego	183
4. Miejsce zasady dyspozycyjności w systemie zasad procesowych	192
4.1. Uwagi ogólne. Zasada dyspozycyjności a cel i istota procesu cywilnego	192
4.2. Relacja pomiędzy zasadą dyspozycyjności a zasadą kontrydiktoryjności	200
4.2.1. Zasada dyspozycyjności i zasada kontrydiktoryjności jako przejawy autonomii woli stron w procesie	200
4.2.2. Pojęcie zasady dyspozycyjności <i>sensu largo</i>	207
4.2.3. Pojęcie zasady dyspozycyjności <i>sensu stricto</i>	212
4.2.4. Pojęcie zasady kontrydiktoryjności	220
4.2.5. Zasada dyspozycyjności i kontrydiktoryjności a zasada inicjatywy stron	227
4.2.6. Zasada dyspozycyjności i kontrydiktoryjności a forma kontrydiktoryjna	238
4.2.7. Delimitacyjne ujęcie zasady dyspozycyjności w ramach modelu dyspozycyjno-kontrydiktoryjnego	248
4.3. Zasada dyspozycyjności a zasada równouprawnienia stron	262
4.4. Zasada dyspozycyjności a zasada kierownictwa sędziowskiego	278
4.5. Zasada dyspozycyjności a zasada formalizmu procesowego	315
5. Podsumowanie	340
Rozdział IV. Zasada dyspozycyjności w wybranych państwach europejskich – analiza prawnoporównawcza	351
1. Uwagi wstępne	351
2. Zasada dyspozycyjności w niemieckim procesie cywilnym	357
2.1. Uwagi ogólne	357
2.2. Treść i przejawy zasady dyspozycyjności	360
2.3. Ograniczenia zasady dyspozycyjności	384
3. Zasada dyspozycyjności we francuskim procesie cywilnym	403
3.1. Uwagi ogólne	403
3.2. Treść i przejawy zasady dyspozycyjności	410
3.3. Ograniczenia zasady dyspozycyjności	420
4. Zasada dyspozycyjności w angielskim procesie cywilnym	427
4.1. Uwagi ogólne	427
4.2. Treść i przejawy zasady dyspozycyjności	432
4.3. Ograniczenia zasady dyspozycyjności	439
5. Podsumowanie analizy prawnoporównawczej	444

Rozdział V. Przejawy realizacji zasady dyspozycyjności w polskim procesie cywilnym oraz ich ograniczenia	457
1. Wprowadzenie	457
2. Rozporządzalność materialna	466
2.1. Rozporządzalność wszczęciem postępowania i jego zakresem .	466
2.1.1. Wszczęcie procesu – uwagi ogólne	466
2.1.2. Wytoczenie powództwa przez prokuratora	469
2.1.3. Wstąpienie prokuratora do toczącego się postępowania	480
2.1.4. Udział organizacji pozarządowych i innych podmiotów, do których znajdują zastosowanie przepisy o prokuratorze, w procesie cywilnym	484
2.1.5. Udział w procesie cywilnym podmiotów innych niż materialnie uprawnione jako ograniczenie zasady dyspozycyjności	491
2.1.6. Określenie podmiotowych i przedmiotowych granic żądaney ochrony prawnej	497
2.2. Rozporządzalność przedmiotem procesu przez powoda	518
2.2.1. Cofnięcie pozwu	518
2.2.2. Zrzeczenie się roszczenia	533
2.2.3. Zmiana powództwa	548
2.3. Rozporządzalność przedmiotem procesu przez pozwanego	556
2.3.1. Uznanie powództwa	556
2.3.2. Zarzuty materialnoprawne (merytoryczne) i powództwo wzajemne	574
2.4. Dwustronna rozporządzalność przedmiotem procesu	579
2.4.1. Ugoda sądowa (procesowa)	579
2.4.2. Pozasądowe umowy stron odnoszące się do przedmiotu procesu	594
3. Rozporządzalność formalna	596
3.1. Rozporządzalność środkami zaskarżenia	596
3.1.1. Środki zaskarżenia – zagadnienia ogólne	596
3.1.2. Wniesienie środka zaskarżenia	600
3.1.3. Cofnięcie środka zaskarżenia	603
3.1.4. Zrzeczenie się środka zaskarżenia	607
3.2. Rozporządzalność innymi środkami procesowymi	612
4. Sądowa kontrola czynności dyspozycyjnych stron jako ograniczenie zasady dyspozycyjności	616
5. Podsumowanie	645
Zakończenie	657
Indeks rzeczowy	675

Bibliografia

- Akerberg A.*, Środki odwoławcze. Komentarz do art. 383–441 KPC, Warszawa 1933
- Allerhand M.*, Kilka uwag o wyroku konstytucyjnym, PPC 1936, Nr 10
- Allerhand M.*, Kodeks postępowania cywilnego, Lwów 1932
- Allerhand M.*, Podstęp w procesie, Lwów 1907
- Allerhand M.*, Powództwo wzajemne, PPC 1938, Nr 9–18
- Andrews N.*, A New Civil Procedural Code for England: Party-Control – „Going, Going, Gone”, ZZPInt 4 (1999)
- Andrews N.*, Civil procedure, w: *A. Burrows* (red.), English Private Law, Third edition, Oxford 2013
- Andrews N.*, English Civil Procedure: Fundamental of the New Civil Justice System, Oxford 2003
- Andrews N.*, Principles of Civil Procedure, London 1994
- Andrews N.*, The Modern Civil Process, Tübingen 2008
- Andrews N.*, The New English Civil Procedure Rules, w: *C.H. van Rhee* (red.), European Traditions in Civil Procedure, Antwerp 2005
- Andrews N.*, The Pursuit of Truth in Modern English Civil Proceedings, ZZPInt (8) 2003
- Bacher K.*, w: *V. Vorwerk, Ch. Wolf* (red.), Beck’scher Online – Kommentar ZPO, Edition 12
- Banczenko-Liubitowa K.S.* (Банченко-Любимова К.С.), Участие прокурора в суде первой и второй инстанций по гражданским делам, Москва 1963
- Baran K.W.*, Ugodowe likwidowanie sporów o roszczenia ze stosunku pracy, Kraków 1992
- Barańska A.*, Współuczestnictwo konieczne a tok procesu, Acta Universitatis Lodzianensis, Folia Iuridica 1982, Nr 4
- Bardach J., Leśnodorski B., Pietrzak M.*, Historia ustroju i prawa polskiego, Warszawa 1993
- Bartz A.*, Istota ugody sądowej według KPC, Głos Prawa 1936, Nr 10–12
- Bartz A.*, Kilka uwag o cofnięciu pozwu według KPC, Głos Prawa 1936, Nr 1–3
- Bartz A.*, Uwagi o znaczeniu i skutkach ugody sądowej według KPC, Głos Prawa 1936, Nr 4–6
- Bartz A.*, Zrzeczenie się przez powoda dochodzonego roszczenia w KPC, Głos Prawa 1937, Nr 9–10
- Baumbach A., Lauterbach W., Albers J., Hartmann P.*, Zivilprozessordnung mit FamFG, GVG und anderen Nebengesetzen, 69. Auflage, München 2011

- Baumbach A., Lauterbach W., Albers J., Hartmann P.*, Zivilprozessordnung mit FamFG, GVG und anderen Nebengesetzen, 72. Auflage, München 2014
- Baumgärtel G.*, Wesen und Begriff der Prozeßhandlung einer Partei im Zivilprozeß, Berlin–Frankfurt a. M. 1957
- Baur F.*, Vereinbarungen der Parteien über präjudizielle Rechtsverhältnisse im Zivilprozeß, w: Festschrift für Eduard Böttcher zum 70. Geburtstag, Berlin 1969
- Baur F.*, Współczesne przemiany w procesie cywilnym, tłum. *J. Sobkowski*, PiP 1973, Nr 3
- Baur F., Grunsky W.*, Zivilprozeßrecht, 8. Auflage, Neuwied–Kriftel–Berlin 1994
- Beatson J.*, Anson's Law of Contract, 28th Edition, Oxford 2002
- Berutowicz W.*, Funkcja procesu cywilnego w oświeceniu nauki o tzw. prawie skargi, w: Księga pamiątkowa ku czci Kamila Stefki, Warszawa–Wrocław 1967
- Berutowicz W.*, O pojęciu naczelných zasad postępowania cywilnego, Studia Cywilistyczne, t. XXV–XXVI, Warszawa–Kraków 1975
- Berutowicz W.*, Postępowanie cywilne w zarysie, cz. I, Wrocław 1971
- Berutowicz W.*, Postępowanie cywilne w zarysie, Warszawa 1974, 1984
- Berutowicz W.*, Recenzja pracy *J. Krajewskiego* pt. „Sytuacja prawna j.g.u. w procesie cywilnym”, PiP 1971, Nr 2
- Berutowicz W.*, Zasada dyspozycyjności w postępowaniu cywilnym, Warszawa 1957
- Berutowicz W.*, Znaczenie prawne sądowego dochodzenia roszczeń, Warszawa 1966
- Bethmann-Hollweg M.A.* von, Der Civilprozeß des gemeinen Rechts in geschichtlicher Entwicklung, Der römische Civilprozeß. Legis actiones, Erster Band, Bonn 1864
- Betti E.*, Per una classificazione degli atti processuali di parte, Rivista di Diritto processuale Civile 1928, vol. V, parte I
- Bieniek G., Warzocha E.*, Funkcjonowanie przepisów Kodeksu postępowania cywilnego w praktyce sądów powszechnych, Zeszyty Naukowe IBPS Nr 25, Warszawa 2007
- Bieniek G., Warzocha E.*, Funkcjonowanie przepisów KPC w praktyce sądów powszechnych, NP 1985, Nr 3
- Bładowski B.*, Kierownictwo sędziowskie postępowaniem cywilnym, NP 1984, Nr 4
- Blomeyer A.*, Rechtskrafterstreckung infolge zivilrechtlicher Abhängigkeit, ZZP – 75. Band, heft 1/2 (1962)
- Blomeyer A.*, Zivilprozessrecht, Erkenntnisverfahren, 2. Auflage, Berlin 1985
- Błaszczak Ł.*, Klauzula generalna „dobrych obyczajów” z art. 3 KPC, PPC 2014, Nr 2
- Błaszczak Ł.*, w: *E. Marszałkowska-Krześ* (red.), Postępowanie cywilne, wyd. 2, Warszawa 2011
- Błaszczak Ł.*, Wadliwość czynności procesowych stron i uczestników. Obecny model i propozycja zmian w przyszłym Kodeksie postępowania cywilnego, w: *K. Markiewicz, A. Torbus* (red.), Postępowanie rozpoznawcze w przyszłym Kodeksie postępowania cywilnego. Materiały Ogólnopolskiego Zjazdu Katedr i Zakładów Postępowania Cywilnego w Katowicach–Kocierzu (26–29.9.2013 r.), Warszawa 2014
- Błaszczak Ł.*, Wyrok sądu polubownego w postępowaniu cywilnym, Warszawa 2010
- Błaszczak Ł., Ludwik M.*, Sądownictwo polubowne (arbitraż), Warszawa 2007

- Bodio J.*, w: *A. Jakubecki* (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, Warszawa 2008
- Bogucki O.*, *Teoretyczne aspekty zasady prawdy materialnej w nowym modelu postępowania cywilnego*, RPEiS 2000, z. 1
- Bolard G.*, *Les principes directeur du procès civil. Le droit positif depuis Motulsky*, JCP 1993, I, 3693
- de Boor H.O., Erkel G.*, *Zivilprozeßrecht*, 2. Auflage, Wiesbaden 1961
- Bork R.*, w: *F. Stein, M. Jonas* (red.), *Kommentar zur Zivilprozessordnung*, Band 2 (§§ 41–127a), 22. Auflage, Tübingen 2004
- Brehm W.*, *Bindung des Richters an den Parteivortrag und Grenzen freier Verhandlungswürdigungen*, Tübingen 1982
- Broniewicz W.*, *Glosa do postanowienia SN z 10.11.1970 r., II CZ 139/70*, OSPiKA 1971, Nr 10, poz. 178
- Broniewicz W.*, *Istota i rodzaje zażalenia w postępowaniu cywilnym*, PS 2001, Nr 1
- Broniewicz W.*, *Jeszcze w sprawie art. 220 § 2 KPC*, NP 1958, Nr 12
- Broniewicz W.*, *Kilka uwag o projekcie kodeksu postępowania cywilnego*, NP 1961, Nr 1
- Broniewicz W.*, *Kilka uwag o znaczeniu wniosków stron i czynnościach sądu przy podmiotowej zmianie powództwa*, NP 1974, Nr 2
- Broniewicz W.*, *Kształtowanie się nowożytnego europejskiego kontynentalnego prawa postępowania cywilnego a prawo polskie*, w: *A. Liszewska, K. Skotnicki* (red.), *Związki prawa polskiego z prawem niemieckim*, Łódź 2006
- Broniewicz W.*, *Legitymacja procesowa*, Łódź 1963
- Broniewicz W.*, *Następstwo procesowe a podmiotowa zmiana powództwa*, PiP 1969, Nr 10
- Broniewicz W.*, *Następstwo procesowe w polskim procesie cywilnym*, Warszawa 1971
- Broniewicz W.*, *Normy, przesłanki i zarzuty jurysdykcyjne w procesie cywilnym (przyczynek do zagadnienia stosunku prawa materialnego i prawa procesowego)*, *Studia Prawno-Ekonomiczne*, t. II, Łódź 1969
- Broniewicz W.*, *Podmiotowa zmiana powództwa*, NP 1965, Nr 1
- Broniewicz W.*, *Pojęcie prawa do powództwa w nauce polskiego procesu cywilnego*, *Proces i prawo – Księga pamiątkowa ku czci Profesora Jerzego Jodłowskiego*, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź 1989
- Broniewicz W.*, *Postępowanie cywilne w zarysie*, Łódź 1973
- Broniewicz W.*, *Postępowanie cywilne w zarysie*, Warszawa 1983
- Broniewicz W.*, *Postępowanie cywilne w zarysie*, Warszawa 2008
- Broniewicz W.*, *Powództwo prokuratora o unieważnienie małżeństwa według k.p.c. i k.r.*, PiP 1961, Nr 6
- Broniewicz W.*, *Powództwo prokuratora w polskim procesie cywilnym*, PiP 1966, Nr 7–8
- Broniewicz W.*, *Pozew i powództwo (analiza pojęć)*, PiP 1976, Nr 1–2
- Broniewicz W.*, *Prokurator w cywilnym postępowaniu kasacyjnym*, Pr. i Pr. 1997, Nr 9
- Broniewicz W.*, *Przyczyny oddalenia powództwa*, PiP 1964, Nr 5–6

- Broniewicz W.*, Terminy w postępowaniu cywilnym, NP 1971, Nr 9
- Broniewicz W.*, Umorzenie postępowania w procesie cywilnym, w: Księga pamiątkowa ku czci Kamila Stefki, Warszawa–Wrocław 1967
- Broniewicz W.*, Uznanie powództwa w polskim procesie cywilnym w świetle art. 218 § 2 KPC, NP 1957, Nr 7–8
- Broniewicz W.*, Zasada kontrydiktoryjności procesu cywilnego w poglądach nauki polskiej (1880–1980), w: Studia z prawa postępowania cywilnego, Księga pamiątkowa ku czci Zbigniewa Resicha, Warszawa 1985
- Broniewicz W., Marciniak A., Kunicki I.*, Postępowanie cywilne w zarysie, wyd. 11, Warszawa 2014
- Brunner H.*, Quellen und Geschichte des deutschen Rechts, w: *F. von Holtzendorff, J. Kohler* (Hrsg.), Encyclopädie der Rechtswissenschaft in systematischer Bearbeitung, 1 Band (Rechtsphilosophie und Zivilrecht), Leipzig u.a. 1904
- Bruns A.*, Der Zivilprozess zwischen Rechtsschutzgewährleistung und Effizienz, Zeitschrift für Zivilprozess (ZZP) 2011, Nr 1
- Brüggemann D.*, Iudex statutor und iudex investigator – Untersuchung zur Abgrenzung zwischen Richtermacht und Parteifreiheit im gegenwärtigen deutschen Zivilprozeß, Bielefeld 1968
- Cadiet L.*, Code de procédure civile, 23e édition, Paris 2010
- Cadiet L.*, Droit judiciaire privé, 3e édition, Paris 2000
- Cadiet L., Jeuland E.*, Droit judiciaire privé, 8e édition, Paris 2013
- Cadiet L., Normand J., Mekki S.A.*, Théorie générale du procès, Paris 2010
- Cağara J.*, O niektórych wadliwościach w stosowaniu przepisów o podmiotowym przekształceniu powództwa, NP 1968, Nr 10
- Cahn A.*, Prozessuale Dispositionsfreiheit und zwingendes materielles Recht, Archiv für die civilistische Praxis (AcP) 1998, Nr 198
- Calamandrei P.*, Sędzia a historyk, PPC 1939, Nr 13–14
- Calamandrei P.*, Względny charakter pojęcia skargi, PPC 1939, Nr 1–2
- Canstein R von.*, Die rationellen Grundlagen des Civilprozesses und deren Durchführung in den neuesten Civilprozeßgesetzentwürfen Oesterreichs und Deutschlands, Wien 1877
- Cappelletti M., Jolowicz J.A.*, Public Interest Parties and the Active Role of the Judge in Civil Litigation, Milano 1975
- Carnelutti F.*, Sistema di diritto processuale civile, Padova 1936, vol. I
- Cieślak S.*, Formalizm postępowania cywilnego, Warszawa 2008
- Cieślak S.*, w: *A. Góra-Błaszczkowska* (red.), Kodeks postępowania cywilnego, t. I, Komentarz. Art. 1–729, wyd. 1, Warszawa 2013, wyd. 2, Warszawa 2016
- Cieślak S.*, Postępowania przyspieszone w procesie cywilnym. Zarys postępowania nakazowego, upominawczego i uproszczonego, Warszawa 2004
- Cornu G.*, Les principes directeurs du procès civil par eux-mêmes (fragment d'un état des questions), w: Études offertes à Pierre Bellet, Paris 1991
- Cornu G., Foyer J.*, Procédure civile, 3ème édition, Paris 1996

- Cornu G., Foyer J.*, Procédure civile, Paris 1958
- Costede J.*, Scheinprozesse, ZZP – 82.Band, heft. 6 (1969)
- Couchez G.*, Procédure civile, 14e édition, Paris 20
- Couchez G., Langlade J.-P., Lebeau D.*, Procédure civile, Paris 1998
- Croze H., Laporte Ch.*, Guide pratique de procédure civile, 3e édition, Paris 2006
- Croze H., Morel Ch., Fradin O.*, Procédure civile. Manuel pédagogique et pratique, 3e édition, Paris 2005
- Czachórski W.*, Zobowiązania. Zarys wykładu, Warszawa 1994
- Czarnecki R.*, Uгода, NP 1967, Nr 10
- Czepita S.*, Reguły konstytucyjne a zagadnienia prawoznawstwa, Szczecin 1996
- Czerwiński A.*, O związku między powództwem wzajemnym a głównym, PPC 1934, Nr 7
- Czeszejko-Sochacki Z.*, Prawo do sądu w świetle Konstytucji RP (ogólna charakterystyka), PiP 1997, Nr 11–12
- Dalka S.*, Czynności procesowe stron w procesie cywilnym, Pal. 1975, Nr 9
- Dalka S.*, Dopuszczalność zmiany powództwa i przekształcenia podmiotowego w postępowaniu nakazowym, PiP 1974, Nr 5
- Dalka S.*, w: *K. Piasecki* (red.), Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz do art. 1–505¹⁴, t. I, Warszawa 2006
- Dalka S.*, Rola i zadania art. 5 KPC, PPE 2005, Nr 7–9
- Daszkiewicz W.*, Powództwo adhezyjne prokuratora, NP 1960, Nr 9
- Dąbrowa J.*, W sprawie terminów, w: Prawda materialna czy obiektywna?, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Wrocławskiego 1961, Nr VIII
- Degenkolb H.*, Einlassungszwang und Urteilsnorm. Beiträge zur materiellen Theorie der Klagen insbesondere der Anerkennungsklagen, Leipzig 1877
- Deinhardt K.*, Zur Lehre von den Prozeßhandlungen, Dissertation Erlangen 1952 (Maschinenschrift)
- Demendecki T.*, w: *A. Jakubecki* (red.), Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, 6 wyd., Warszawa 2015
- Dennhardt J.*, Wpływ Federalnego Trybunału Konstytucyjnego na stosowanie norm prawa materialnego i procesowego w postępowaniu sądowym. Zarys na konkretnym przykładzie postępowania cywilnego, referat opublikowany w materiałach konferencyjnych (Wizyta delegacji Wyższego Sądu Krajowego Koblencji w Izbie Cywilnej Sądu Najwyższego, Warszawa–Radziejowice, 2–3.10.2013 r.)
- Dernburg H.*, System des römischen Rechts. Der Pandekten, 8. Auflage bearbeitet von P. Sokolowski, Teil II, Berlin 1912, t. I
- Dmowski S.* (aktualizacja *K. Kolakowski*), w: *K. Piasecki* (red.), Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz do art. 1–366, t. I, Warszawa 2010
- Dmowski S.*, w: *K. Piasecki* (red.), Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz do art. 1–505¹⁴, t. I, wyd. 4, Warszawa 2006
- Dobrzański B.*, Odsetki za opóźnienie i inne materialnoprawne skutki wytoczenia powództwa, Pal. 1963, Nr 7–8

- Dolecki H.*, Ciężar dowodu w polskim procesie cywilnym, Warszawa 1998
- Dolecki H.*, Postępowanie cywilne. Zarys wykładu, Warszawa 2006
- Domański L.*, Instytucje Kodeksu zobowiązań – część szczególna, Warszawa 1938
- Douchy-Oudot M.*, Procédure civile. L'action en justice. Le procès. Les voies de recours, 2e édition, Paris 2006
- Draniewicz B., Piebiak Ł.*, Postępowania odrębne. Komentarz, Warszawa 2007
- Dreymüller D.*, Die reform des englischen Zivilprozessrechts – Eine Abkehr von fundamentalen Grundsätzen des englischen Zivilprozessrechts unter Annäherung an den deutschen Zivilprozess?, ZVglRWiss 101 (2002)
- Duleba D.*, Uгода w polskim prawie cywilnym, Warszawa 2012
- Dymek W.*, Stosunek pisma do słowa w procesie cywilnym na tle przepisów różnych procedur i KPC w szczególności, Głos Sądownictwa 1931, Nr 11
- Dynowski K.*, Postępowanie sądowe cywilne na podstawie U.P.C., Warszawa 1926
- Ehrlich S., Gliklich J.*, Onus probandi w procesie cywilnym, Głos Sądownictwa 1933, Nr 10–11
- Ereciński T.*, Apelacja i kasacja w procesie cywilnym (według ustawy z 1 marca 1996 r.), Warszawa 1996
- Ereciński T.*, Dalsze zmiany czy nowy Kodeks postępowania cywilnego?, w: *K. Markiewicz* (red.), Reforma postępowania cywilnego w świetle projektów Komisji Kodyfikacyjnej, Warszawa 2011
- Ereciński T.*, O nowelizacji kodeksu postępowania cywilnego w ogólności, PS 1996, Nr 10
- Ereciński T.*, O potrzebie nowego kodeksu postępowania cywilnego, PiP 2004, Nr 4
- Ereciński T.*, O uwarunkowaniach, potrzebie oraz zakresie nowego Kodeksu postępowania cywilnego, PPC 2010, Nr 1
- Ereciński T.*, w: *J. Gudowski* (red.), System Prawa Procesowego Cywilnego, t. III, Środki zaskarżenia, cz. 1, Warszawa 2013
- Ereciński T.*, Wprowadzenie, w: Kodeks cywilny. Kodeks postępowania cywilnego. Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Prawo prywatne międzynarodowe, Warszawa 2006
- Ereciński T.*, Wprowadzenie. O stanie prac nad projektem nowego Kodeksu postępowania cywilnego, w: *K. Markiewicz, A. Torbus* (red.), Postępowanie rozpoznawcze w przyszłym Kodeksie postępowania cywilnego. Materiały Ogólnopolskiego Zjazdu Katedr i Zakładów Postępowania Cywilnego w Katowicach–Kocierz (26–29.9.2013 r.), Warszawa 2014
- Ereciński T., Weitz K.*, Efektywność ochrony prawnej udzielanej przez sądy w Polsce, PS 2005, Nr 10
- Ereciński T., Weitz K.*, Prawda i równość stron w postępowaniu cywilnym, a orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego, w: *T. Ereciński, K. Weitz* (red.), Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego a Kodeks postępowania cywilnego. Materiały Ogólnopolskiego Zjazdu Katedr i Zakładów Postępowania Cywilnego, Warszawa 2010
- Ereciński T., Weitz K.*, Sąd arbitrażowy, Warszawa 2008

- Fenichel Z.*, Podstawa powództwa, jej zmiana i związek z prawomocnością wyroku, PPC 1938, Nr 9–10
- Fenichel Z.*, Podstawa powództwa, jej zmiana i związek z prawomocnością wyroku (do-kończenie), PPC 1938, Nr 11–12
- Fenichel Z.*, Powództwo o ukształtowanie stosunku prawnego w kodeksach polskich, PPC 1935, Nr 11–12
- Fenichel Z.*, Ugoda sądowa, PPC 1933, Nr 10
- Fenichel Z.*, Uznanie według kodeksu postępowania cywilnego i kodeksu zobowiązań, PPC 1935, z. 4
- Ferid M., Sonnenberger H.J.*, Das Französische Zivilrecht, Band 1/1: Allgemeine lehren des französischen Zivilrecht: Einführung und allgemeiner Teil des Zivilrechts, 2. Auflage, Heidelberg 1994
- Fierich F.K.*, O władzy dyskrecjonalnej sędziego w ustnym postępowaniu cywilnym jako środka skupienia materiału procesowego, Kraków 1891
- Fierich F.K.*, Przewodnie zasady procesu cywilnego. Wykład, Wydawnictwo Towarzystwa Biblioteki Słuchaczy Prawa UJ, Kraków 1911
- Fierich F.X.*, Projekty polskiej procedury cywilnej w oświetleniu nauki o stosunku procesowym, Wydawnictwo Czasopisma Prawniczego „Palestra”, Warszawa 1924
- Fierich F.X.*, Projekty polskiej procedury cywilnej w oświetleniu nauki o stosunku procesowym, Pal. 1924, Nr 8–9
- Fischer Ch.*, w: Münchener Kommentar zur Zivilprozessordnung mit Gerichtsverfassungsgesetz und Nebengesetzen, Band 4: Gesetz über das Verfahren in Familiensachen und in den Angelegenheiten der freiwilligen Gerichtsbarkeit (FamFG), 3. Auflage, München 2010
- Flaga-Gieruszyńska K.*, Czynności dyspozytywne stron w pierwszej fazie postępowania odrębnego w sprawach gospodarczych – wybrane zagadnienia, Prawo Spółek 2003, Nr 5
- Flaga-Gieruszyńska K.*, w: *A. Zieliński* (red.), Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, 8 wyd., Warszawa 2016
- Flejszar R.*, w: *A. Góra-Błaszczkowska* (red.), Kodeks postępowania cywilnego, t. I, Komentarz. Art. 1–729, wyd. 2, Warszawa 2016
- Flejszar R.*, Ograniczenia zasady dyspozycyjności w postępowaniu w sprawach z zakresu prawa pracy, w: *A.M. Świątkowski* (red.), Studia z zakresu prawa pracy i polityki społecznej, Kraków 2012
- Flejszar R.*, Postępowanie w sprawach gospodarczych. Komentarz, wyd. 2, Warszawa 2007
- Flejszar R.*, Przedsiębiorca w postępowaniu cywilnym rozpoznawczym, Warszawa 2006
- Flejszar R.*, Reforma postępowania cywilnego w świetle projektów Komisji Kodyfikacyjnej, *K. Markiewicz* (red.), Warszawa 2011 – recenzja, PPC 2012, Nr 3
- Flejszar R.*, Sądowa kontrola czynności dyspozycyjnych stron – uwagi *de lege lata* i *de lege ferenda*, w: *K. Markiewicz, A. Torbus* (red.), Postępowanie rozpoznawcze w przyszłym Kodeksie postępowania cywilnego. Materiały Ogólnopolskiego

- Zjazdu Katedr i Zakładów Postępowania Cywilnego w Katowicach–Kocierzu (26–29.9.2013 r.), Warszawa 2014
- Flejszar R., Ugodowe rozwiązywanie sporów z zakresu prawa pracy, w: *A.M. Świątkowski* (red.), *Studia z zakresu prawa pracy i polityki społecznej*, Kraków 2010
- Flejszar R., *Gajda-Roszczyńska K.*, Skuteczność ugod zawartych w postępowaniu mediacyjnym, w: *Alternative methods of legal disputes resolving (ADR)*, Lwów 2012
- Foerste U., w: *H.J. Musielak*, *Kommentar zur Zivilprozessordnung mit Gerichtsverfassungsgesetz*, 11. Auflage, München 2014
- Gajda K., Wyrok z uznania, w: *Ł. Błaszczak* (red.), *Wokół problematyki orzeczeń*, Toruń 2007
- Gajda-Roszczyńska K., Komentarz do art. 7 KPC, w: *A. Góra-Błaszczkowska* (red.), *Kodeks postępowania cywilnego*, t. I, Komentarz. Art. 1–729, wyd. 2, Warszawa 2016
- Gajda-Roszczyńska K., *Sprawy o ochronę indywidualnych interesów konsumentów*, Warszawa 2012
- Gajda-Roszczyńska K., *Udział organizacji społecznych w sądowym postępowaniu cywilnym – uwagi de lege lata i de lege ferenda*, w: *K. Markiewicz* (red.), *Reforma postępowania cywilnego w świetle projektów Komisji Kodyfikacyjnej*, Warszawa 2011
- Gajda-Roszczyńska K., *Założenia dotyczące udziału organizacji pozarządowych w przyszłym Kodeksie postępowania cywilnego*, w: *K. Markiewicz, A. Torbus* (red.), *Postępowanie rozpoznawcze w przyszłym Kodeksie postępowania cywilnego. Materiały Ogólnopolskiego Zjazdu Katedr i Zakładów Postępowania Cywilnego w Katowicach–Kocierzu (26–29.9.2013 r.)*, Warszawa 2014
- Garsonnet E., *Cezar-Bru C.*, *Traité théorique et pratique de procédure civile et commerciale*, 3e édition, t. III, Paris 1913
- Gaul H.F., *Die „Bindung“ an die Tatbestandswirkung des Urteils*, Festschrift für Albrecht Zeuner zum 70. Geburtstag, Tübingen 1994
- Gil I., *Sądowy wymiar sprawiedliwości czy sprawiedliwość wymierzana przez sąd?*, w: *Ł. Błaszczak* (red.), *Konstytucjonalizacja postępowania cywilnego*, Wrocław 2015
- Gil I., *Gil P.*, *Legitymacja procesowa państwowych inspektorów pracy w sporach pracowniczych*, PS 2011, Nr 4
- Gitschthaler E., w: *W.H. Rechberger* (red.), *Kommentar zur ZPO*, 4. Auflage, Wien 2014
- Głodowski W., *Zasada formalizmu w postępowaniu cywilnym*, w: *P. Wiliński, B. Guzik, N. Buchowska* (red.), *Prawo wobec wyzwań współczesności*, t. V, Poznań 2008
- Główne zasady polskiej procedury cywilnej (z prac Komisji przy Departamencie Sprawiedliwości)*, cz. I, *Kwartalnik Prawa Cywilnego i Handlowego*, t. 2, z. 4, Warszawa 1917
- Główne zasady polskiej procedury cywilnej (z prac Komisji przy Departamencie Sprawiedliwości)*, cz. II, *odbitka z Kwartalnika Prawa Cywilnego i Karnego*, Warszawa 1918

- Godlewski S.*, KPC a przymus adwokacki, *Głos Sądownictwa* 1933, Nr 7–8
- Gołąb S.*, *Interwencja uboczna*, Warszawa 1934
- Gołąb S.*, *Polski kodeks postępowania cywilnego a procedura cywilna austriacka, odbitka z Ruchu Prawniczego Ekonomicznego i Socjologicznego – zeszyt 2 – rok 1931*, Poznań 1931
- Gołąb S.*, *Projekty polskiej procedury cywilnej. Powstanie, uzasadnienie, zdania odrębne*, Kraków 1930
- Gołąb S.*, *Skupienie i przyśpieszenie w procesie cywilnym*, Lwów 1937
- Gołąb S.*, *Wusatowski Z.*, *Kodeks postępowania cywilnego oraz przepisy wprowadzające Kodeks postępowania cywilnego z przepisami pozostającymi w związku objaśnione na podstawie materiałów Komisji Kodyfikacyjnej RP i orzecznictwa sądów polskich*, Kraków (b.r.w.)
- Góra-Błaszczkowska A.*, w: *A. Góra-Błaszczkowska (red.)*, *Kodeks postępowania cywilnego*, t. I, *Komentarz. Art. 1–729*, wyd. 2, Warszawa 2016
- Góra-Błaszczkowska A.*, *Status majątkowy strony a realizacja zasady równości stron w postępowaniu cywilnym*, PS 2007, Nr 1
- Góra-Błaszczkowska A.*, *Wezwanie do udziału w sprawie a sprostowanie oznaczenia strony pozwanej*, PS 2003, Nr 4
- Góra-Błaszczkowska A.*, *Zasada równości stron w procesie cywilnym*, Warszawa 2008
- Gönnner N.T.*, *Handbuch des deutschen gemeinen Prozesses: in einer ausführlichen Erörterung seiner wichtigsten Gegenstände*, Band 1, Erlangen 1804
- Greger R.*, w: *R. Zöller (Hrsg.)*, *Zivilprozessordnung mit FamFG (§§ 1–185, 200–270, 433–484) und Gerichtsverfassungsgesetz, den Einführungsgesetzen, mit Internationalem Zivilprozessrecht, EU – Verordnungen, Kostenanmerkungen. Kommentar, Begründet von Dr. Richard Zöller*, 30. neubearbeitete Auflage, Köln 2014
- Grunsky W.*, *Dispositionsgrundsatz und Verfahrensbeteiligung im europäischen Vergleich*, w: *Wege zu einem europäischen Zivilprozeßrecht. Tübinger Symposium zum 80. Geburtstag von Fritz Baur*, Tübingen 1992
- Grunsky W.*, *Grundlagen des Verfahrensrechts*, 2. Auflage, Bielefeld 1974
- Grynsztejn M.*, *Postępowanie wywołane wytoczeniem powództwa wzajemnego*, PPC 1935, Nr 4
- Grzegorzcyk P.*, *Postępowania odrębne w świetle projektowanych zmian Kodeksu postępowania cywilnego*, w: *K. Markiewicz (red.)*, *Reforma postępowania cywilnego w świetle projektów Komisji Kodyfikacyjnej*, Warszawa 2010
- Grzegorzcyk P.*, *Immunitet państwa w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2010
- Grzegorzcyk P.*, w: *J. Gudowski (red.)*, *System Prawa Procesowego Cywilnego*, t. III, *Środki zaskarżenia, cz. 1*, Warszawa 2013
- Grzybowski S.*, *System prawa cywilnego. Część ogólna*, t. I, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk 1974
- Gudowski J.*, w: *T. Ereciński (red.)*, *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Postępowanie rozpoznawcze*, wyd. 4, t. II, Warszawa 2012